

Сисоєв О. В., аспірант Класичного приватного університету (Запоріжжя, Україна)

ФАКТОРИНГ: ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ АНАЛІЗ

Розглядаються функції факторингу як фінансового інструмента; зроблено висновок, що, крім усталених функцій, важливого значення для факторингу набувають функція управління ризиками та страхова функція; вводиться нова функція факторингу – функція адаптивності, яка відображає високу ступінь пристосованості факторингу до запитів клієнтів, урізноманітненню форм їх обслуговування з метою максимального задоволення їхніх потреб.

Ключові слова: факторинг, функції факторингу, фінансовий інструмент.

*Sysoiev Oleksiy Volodymyrovych, post-graduate,
Classical Private University (Zaporizhia, Ukraine)*

FACTORING: FUNCTIONAL ANALYSIS

The article considers functions of factoring as a financial instrument; it was concluded that in addition to the established system of functions, function of risk management and insurance functions get an important role for factoring; we introduce a new feature of factoring – adaptive function, which reflects a high degree of adaptability of factoring to the needs of clients, expanding of forms of their service in order to satisfy their needs.

Keywords: factoring, functions of factoring, financial instrument.

Сисоєв А. В., аспірант Класического частного университета (Запорожье, Украина)

ФАКТОРИНГ: ФУНКЦИОНАЛЬНЫЙ АНАЛИЗ

Рассматриваются функции факторинга как финансового инструмента; сделан вывод, что кроме общепринятых функций, важное значение приобретают функция управления рисками и страховая функция; вводиться новая функция факторинга – функция адаптивности, которая отображает высокую степень приспособляемости факторинга к требованиям клиентов, разнообразию форм их обслуживания с целью максимального удовлетворения их потребностей.

Ключевые слова: факторинг, функции факторингу, финансовый инструмент.

Постановка проблеми. Факторинг розглядається сьогодні у практичному аспекті як перспективний сегмент вітчизняного фінансового ринку, який здатний ефективно сприяти поповненню обігових коштів підприємства за рахунок більш швидкої оборотності їх дебіторської заборгованості. Факторингова операція все більше набуває ознак *комплексного багатofункціонального фінансового інструменту, який поєднує у собі риси багатьох фінансових послуг.* Саме тому вивчення функціональної структури факторингу набуває значної актуальності для його розвитку як фінансового механізму.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У вітчизняній економічній науці приділяється належна увага проблемам кредитування діяльності підприємств різних галузей і форм (М. І. Крупка, В. А. Лушкін, І. С. Гуцал, В. В. Корнеєв, Б. Л. Луців, С. П. Наливайченко, С. М. Аржевітін, Н. М. Шелудько, В. І. Савич, О. В. Дзюблюк, О. О. Непочатенко та ін.) і моделюванню кредитних ризиків банку (О. О. Чуб, Б. Ю. Кишакевич, Н. Р. Швець, О. В. Васюренко, Ю. В. Серік, І. В. Бушуєва та ін.).

Дослідження проблем факторингу започатковані такими вітчизняними дослідниками, як О. І. Пальчук [11], Я. О. Чапчадзе [12] та ін., а також російськими дослідниками О. В. Нікіфоровим [10], С. Ю. Курбатовим [6], Д. Є. Колобановим [5], М. Д. Чижем [13] та ін.

Незважаючи на ці доробки вчених, цілісного аналізу функцій факторингу як фінансового інструменту ще не було проведено, а тому функціональний аналіз факторингу, з огляду на все більший розвиток цього фінансового механізму, залишається актуальним завданням.

Метою статті є аналіз функцій факторингу як фінансового інструмента.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні не існує загальноприйнятої думки щодо функцій факторингу. Різні вчені виділяють різні його функції. Так, Л. М. Заєма, виділяючи сукупність основних функцій факторингу, відносить до них такі функції: адміністративну, контрольну, перерозподільну та економії витрат обігу [4, с. 4]. Така різноманітність функцій факторингу, на думку дослідниці, зумовлена комплексним характером операційної бази технології фінансування обігового капіталу, яка розглядається, на принципах зворотності, терміновості, платності та цільової спрямованості. При цьому об'єктами реалізації різних видів факторингу – внутрішнього, міжнародного, відкритого, замкненого – виступають процеси переміщення грошового капіталу з однієї сфери господарської діяльності в інші, а суб'єктами – постачальники продукції, її покупці, факторингові компанії [4, с. 7].

До основних функцій факторингу А. В. Нікіфоров відносить такі, як: фінансування, адміністративне управління, дебіторська заборгованість, оцінки платіжної спроможності покупців постачальника, оцінки страхових ризиків [10, с. 6]. Слід підкреслити, що, на думку дослідника, факторингове обслуговування може включати в себе всі або лише деякі з перерахованих функцій. Факторинг цікавий, передусім, тим компаніям, котрі зацікавлені саме у поєднанні послуг, що притаманні факторингу. На думку Т. О. Маханової, привабливість факторингу зумовлена тим, що він виконує такі важливі функції: інкасації заборгованості клієнта; фінансування обігового капіталу; відповідальності за ризик неплатежу; гарантії оплати товарів постачальнику; управління дебіторською заборгованістю; ведення обліку реалізації продукції постачальника [7, с. 10]. С. Курбатов до розглянутих функцій факторингу додає інформаційну, економну, обслуговуючу, функцію посередництва [6, с. 6]. Додаткові ознаки (уступка, сукупність послуг фінансового та нефінансового характеру) та характеристики (інструмент, продукт) терміну – «факторинг» виокремив Д. Є. Колобанов, що дозволило йому уточнити дефініцію з позиції комплексного характеру й функціонального наповнення [5, с. 8].

Головна перевага факторингу, на нашу думку, полягає в тому, що цей фінансовий інструмент на відміну від інших акумулює таку *низку функцій по управлінню* обіговими коштами компанії, як: управління документообігом компанії; оперативного фінансування; колекторської діяльності. Додатково до існуючих управлінських функцій факторингу вводяться ще такі функції, як профілактична й інформаційна [6, с. 7].

Слід зазначити, що діапазон послуг факторингу коливається від надання одиничних послуг до всебічного факторингового обслуговування, їх кількісний і якісний склад продовжує змінюватися і доповнюватися відповідно до тенденцій ринку і потреб клієнтів. Саме тому, на нашу думку, доцільно *ввести* таку важливу функцію факторингу, як *функція адаптивності*, яка відображає високу ступінь *приспосованості факторингу* до запитів клієнтів, до розширення форм їх обслуговування для максимального задоволення їхніх потреб.

А. М. Шаніна розширює функціональні складові факторингових послуг за рахунок виокремлення такого додаткового функціоналу як колекторський аутсорсинг [14, с. 13]. Заслужовує на увагу те, що А. М. Шаніною виокремлено основні *форми організації факторингового бізнесу* (незалежна фактор-компанія, дочірня фактор-компанія, факторинговий відділ банку) та *проаналізовано відмінності* технологій надання факторингових послуг незалежною фактор-компанією та комерційним банком. Цікавим є висновок дослідниці: факторинг, організований самостійною компанією, має низку переваг і є більш ефективним [14, с. 9]. А. М. Шаніна відображає такі переваги факторингу перед іншими фінансово-кредитними інструментами, виокремлюючи *основні ознаки факторингу*, а саме: рефінансування товарного кредиту, короткостроковий характер кредитування, інтегрований характер послуг, подвійне інфраструктурне призначення, орієнтація на юридичних осіб, комплексність [14, с. 11].

Слід зазначити, що якщо для комерційних підприємств застосування факторингу сприяє скороченню ризику неплатежів, то для самих факторингових компаній така послуга досить ризикозна (зокрема несвоєчасна оплата боржником заборгованості, фінансова й правова неспроможність боржника, шахрайство тощо). Така ситуація потребує від факторингових компаній розробки певної системи заходів щодо страхування подібних випадків.

Підкреслимо, що факторинговий бізнес особливо чутливий до системних ризиків та ризиків ліквідності. Якщо при банківському кредитуванню до втрат приводять ризики неплатоспроможності або недобросовісності первинного позичальника, то при товарному кредитуванню джерелом ризиків є контрагенти клієнтів.

Розглянемо *особливості факторингової операції*, які відрізняють її від стандартних активних операцій і які визначають особливості управління ризиками факторингу. До таких особливостей належать [14, с. 12-13]: *операції кредитування* як частини факторингової операції (відрізняється від стандартного кредитування тим, що отримувачем кредиту є одна особа (постачальник/продавець), а зобов'язаним повернути кредит – інша особа (дебітор постачальника/продавця)); *факторингова операція розтягнута за часом* і хід її виконання кореспондований з ходом виконання договору; *досягненню максимального ефекту* (отримання максимального прибутку) упродовж усієї операції *перешкоджає ціла низка ризиків*, що супроводжують факторингову угоду. Ризики факторингових договорів можна класифікувати на такі групи: ризики делькреде, валютні ризики, юридичні та політичні ризики. Отже, гострою проблемою для розвитку факторингу є мінімізація ризиків, які супроводжують факторингову операцію.

Докукіна О. В. також формулює ключові елементи сучасного факторингу, які *відрізняють факторингові послуги* від інших послуг фінансового ринку, а саме: рефінансування товарного кредиту, короткострокове кредитування, управлінський характер послуг, подвійне інфраструктурне призначення, орієнтація на юридичних осіб, комплексність [2]. На увагу заслуговує те, що дослідниця здійснила *типологізацію факторингових послуг* та класифікувала їх за дванадцятьма критеріями, до яких віднесла: національні границі; суб'єкт факторингового обслуговування; кількість факторів; можливість зворотної вимоги до постачальника; ступінь відкритості для дебітора (боржника); форма фінансування; суб'єкт інкасації; технології обслуговування; сукупність боргових зобов'язань, що були переуступлені; ступінь зрілості; повнота факторингового сервісу; специфіка факторингового сервісу.

Фінансова криза показала, що для факторингового ринку ключовим моментом є здатність управляти ризиками, отже *функція управління ризиками* набуває особливого значення. За таких умов важливу роль також відіграє *страхова функція* факторингових компаній, які переймають на себе ризик непогашення платіжних зобов'язань з боку покупців продукції своїх клієнтів [9, с. 8]. Ю. О. Жаданова зауважує, що необхідно аналізувати ефективність використання схеми факторингового обслуговування з урахуванням можливих ризиків. На думку дослідниці, *факторами ризику* є: технічний прогрес, поява нових технологій; економічна рецесія; зміна умов імпорту; активізація маркетингової діяльності конкурентів. Ю. О. Жаданова рекомендує такі засоби компенсації ризиків, як: диверсифікація структури збуту; створення бази даних можливих споживачів товарів; активне використання всіх форм маркетингу; розробка довгострокової стратегії збуту та інформування про неї потенційних споживачів [3].

Зазначимо, що С. Ю. Курбатов перший поставив питання *про принципи факторингу* [6, с. 5-6]. Він вважає, що їх значення полягає в тому, що вони відображають сутність факторингового обслуговування, його характерні риси, слугують основою самого здійснення факторингу. Порушення цих принципів може стати основою для розірвання договору між суб'єктами факторингу. До принципів факторингу С. Ю. Курбатов відносить такі принципи: конкретність, цілеспрямованість, правомірність, оперативність, невідворотність відповідальності.

Багатофункціональність факторингового обслуговування визначила й предметний характер класифікації *внутрішнього факторингу*, ознаками для якої є: термін оплати, характер відносин, необхідність страхування ризиків, повнота обслуговування, додаткові послуги, кількість факторингових компаній, час придбання вимог. На формування ринку факторингових послуг, як відзначає О. І. Пальчук, впливає багато різних унікальних для кожної країни чинників, серед яких: законодавче забезпечення, платіжна дисципліна покупців, доступ до фінансування, державна підтримка й відповідно можливість лобювання інтересів факторингових компаній на державному рівні, необхідність спеціальних дозволів чи ліцензій, обмеження кредитної діяльності банків, існування сильної факторингової асоціації, динамічний розвиток малого та середнього бізнесу [11]. Дослідницею встановлено, що внутрішній і міжнародний факторинг значно різняться як щодо першочергових потреб (у міжнародному факторингу – захист від ризиків, а у внутрішньому – фінансування), так і щодо схем роботи, рівня ризику для фактора і відповідно вартості послуги [11]. Розглядаючи факторинг як самостійну фінансову послугу, М. Д. Чиж вводить такий синтетичний показник як факторингова квота, який відображає значущість факторингу для зовнішньоекономічної діяльності країни [13, с. 8].

Поява нових видів факторингу, крім традиційних, пов'язано зі зміною економічних умов, стабілізацією темпів зростання сфери факторингу, ускладненням інфраструктури суспільст-

ва, виробничій сфері, необхідністю автоматизації бізнес-процесів та залучення інвестицій, укрупненню бізнесу тощо.

Медведев І. Є., розглядаючи економічні аспекти використання факторингу в забезпеченні конкурентоспроможності торгівлі, зазначає, що у науковій літературі ефективність факторингу, як правило, розглядається з позиції комерційного банку або факторингової компанії, без врахування економічних інтересів торговельної організації, *яка використовує цей інструмент*. Такий підхід не дозволяє, на думку дослідника, конкретизувати економічні переваги (відмінності) для тих, хто і є джерелом і рушійною силою розвитку даного інструменту на фінансовому ринку [8, с. 9].

Отже, факторинг можна віднести до якісно нових засобів формування сучасної фінансової культури господарювання в транзитивній економіці [1].

Відмінність факторингу від інших форм фінансування полягає в тому, що він не потребує залогового забезпечення та оформлення великої кількості документів. Факторингове обслуговування триває безстроково, розмір виплат не обмежений, а саме фінансування можна погасити з платежів дебіторів [5, с. 9].

Факторинг є ефективною альтернативною формою по відношенню до іншого міжнародного торговельного фінансування; найкращим способом поповнення обігових коштів клієнтів; найбільш ефективним інструментом фінансування для малих та середніх підприємств. Факторинг забезпечує підприємства реальними грошовими засобами, дозволяючи сконцентруватися на основній виробничій діяльності; сприяє прискоренню обороту капіталу, збільшенню його продуктивності та доходності; покриває значну частину валютних, кредитних, ліквідних та процентних ризиків постачальника.

Для комерційних банків факторинг є ефективним інструментом, оскільки при проведенні таких операцій комерційний банк водночас реалізує всі основні функції, які відведені йому ринковою економікою, а саме: посередництво у розрахунках, фінансування клієнтів і страхування ризиків неплатежів.

Перевагами факторингу для постачальника є [11, с. 17]: отримання додаткового фінансування; зростання ліквідності; економія обігового капіталу; збільшення товарообігу та отримання додаткового прибутку; збільшення обсягу продажу; спрощення планування грошового обігу; отримання конкурентних переваг на ринку; захист від втрати клієнтів; зростання рентабельності та прибутку; захист від втрат у разі несплати або несвоечасної оплати боргу дебіторами; економія на витратах на банківське кредитування; захист від валютних ризиків; покращення розрахунків з покупцями; захист від втрат, пов'язаних з відсутністю або недостатністю неупередженого контролю за продажами та платежами.

Для покупця перевагами факторингу є [11, с. 17]: більш вигідні умови оплати; отримання відстрочки платежу; збільшення купівельної спроможності; отримання знижок та пільгових цін; розширення асортименту товарів та послуг; конкурентні переваги на ринку; зростання продаж та прибутків.

Чапінчадзе Я. О. зазначає, що завдяки застосуванню факторингу створюються необхідні умови для концентрації підприємства на основній виробничій діяльності і прискорення обігу його капіталу [12]. Отже, підприємство завдяки факторингу може планувати надходження коштів і погашення власної заборгованості.

Факторингове обслуговування має ряд переваг над поповненням обігових коштів за рахунком кредиту, а саме: беззаставність, швидкість надання, відносно простий механізм надання коштів та відсутність цільового характеру їх використання.

При використанні факторингового обслуговування, порівняно зі звичайним кредитуванням, підприємствам необхідно витратити менше часу при більш простому механізмі отримання коштів від фінансово-кредитної установи. Також слід підкреслити беззаставність факторингового обслуговування, що дає можливість вільно розпоряджатися основними засобами підприємства, а при нестачі коштів отримати кредит під заставу ліквідних активів.

Висновки. Особливості факторингового бізнесу, серед яких: комерційний характер факторингових послуг, збільшення обороту і прибутковості підприємств, обсягів продажу, зниження фінансових ризиків визначаються, з одного боку, його цілями, а з іншого – специфікою як виду професійної діяльності.

Важливість розвитку факторингу для України, на наш погляд, зумовлена тим, що він є *багатофункціональним фінансовим інструментом*, що робить його неоціненним на ринку фінансових послуг для малих, середніх і крупних компаній. Серед функцій факторингу виділяють: адміністративну; контрольну; перерозподільну; економії витрат обігу; фінансування; оцінки платіжної спроможності покупців постачальника; оцінки страхових ризиків; інкасації заборгованості клієнта; фінансування обігового капіталу; відповідальності за ризик неплатежу; гарантії оплати товарів постачальнику; управління дебіторською заборгованістю; ведення обліку реалізації продукції постачальника; профілактичну; інформаційну; економну; обслуговуючу; функцію посередництва.

Факторинг на відмінну від інших фінансових інструментів акумулює *низку функцій по управлінню* обіговими коштами компанії, як-то: управління документообігом компанії; оперативного фінансування; колекторської діяльності.

Функціональні складові факторингових послуг розширюються за рахунок виокремлення такого додаткового функціоналу, як колекторський аутсорсинг.

Фінансова криза показала, що для факторингового ринку ключовим моментом є здатність управляти ризиками. Відтак *функція управління ризиками* та *страхова функція*, на нашу думку, набувають особливого значення. Також вважаємо за доцільне доповнити систему функцій факторингу *функцією адаптивності*, яка відображає високу ступінь *приспосованості факторингу* до запитів суб'єктів фінансового ринку. Подальше дослідження має спрямовуватися, на наш погляд, на дослідження адаптивної функції факторингу.

Література

1. Александров А.В. Факторинг как форма реализации разделенно-совместных отношений в транзитивной экономике / А.В. Александров // Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна. Економічна серія. – №534. – Х., 2002. – С. 336-341.
2. Докукина Е.В. Формирование рынка факторинговых услуг в России: дис. ... к. экон. н.: 08.00.10, 08.00.05 / Е.В. Докукина. – М., 2009. – 154 с.
3. Жаданова Ю.О. Формування фінансової стратегії розвитку підприємства поштового зв'язку: автореф. дис. ... к. экон. н.: 08.00.04 / Ю.О. Жаданова; Одес. нац. акад. зв'язку ім. О.С.Попова. – О., 2009. – 20 с.
4. Заема Л.М. Организационно-методические подходы к совершенствованию инструментов факторинга: автореф. дис. ... к. экон. н.: 08.00.10 / Л.М. Заема. – Ставрополь, 2010. – 24 с.
5. Колобанов Д.Е. Факторинг как инструмент и продукт развития банковской деятельности: автореф. дис. ... к. экон. н.: 08.00.10 / Д.Е. Колобанов. – Ярославль, 2010. – 22 с.
6. Курбатов С.Ю. Факторинг как форма развития предпринимательства в России: автореф. дис. ... к. экон. н.: 08.00.05 / С.Ю. Курбатов. – М., 2007. – 24 с.
7. Маханова Т.А. Развитие рынка факторинговых услуг в Российской Федерации: автореф. дис. ... к. экон. н.: 08.00.10 / Т.А. Маханова. – М., 2010. – 20 с.
8. Медведев И.Е. Экономические аспекты использования факторинга в обеспечении конкурентоспособности торговли: автореф. дис. ... к. экон. н.: 08.00.05 / И.Е. Медведев. – Новосибирск, 2008. – 18 с.
9. Минеев А.Д. Эффективность факторинговых операций коммерческих банков: автореф. дис. ... к. экон. н.: 08.00.10 / А.Д. Минеев. – М., 1998. – 16 с.
10. Никифоров А.В. Факторинг как система финансового и организационного обслуживания товарного кредита: автореф. дис. ... к. экон. н.: 08.00.10 / А.В. Никифоров. – СПб., 2006. – 16 с.
11. Пальчук О.І. Факторинг на світовому ринку фінансових послуг в умовах економічної глобалізації: автореф. дис. ... канд. экон. наук : 08.00.02 / О. І. Пальчук; НАН України, Ін-т світ. економіки і міжнар. відносин. – К., 2011. – 20 с.
12. Чапічадзе Я.О. Договір факторингу: автореф. дис. ... к. юр. н.: 12.00.03 / Я.О. Чапічадзе; Ун-т внутр. справ. – Х., 2000. – 17 с.
13. Чиж М. Д. Факторинг как инструмент финансирования внешнеэкономической деятельности: автореф. дис. ... к. экон. н.: 08.00.14 [Электронный ресурс] / М.Д. Чиж; Санкт-Петербург., 2005. – 19 с.
14. Шанина А.Н. Управление рисками факторингового бизнеса в России: автореф. дис. ... к. экон. н.: 08.00.10 / А.Н. Шанина; Санкт-Петербург. – С-П., 2010. – 22 с.

Стаття надійшла до редакції 17.01.2014 р.